

ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Чабан В.Г.

В статті досліджено теоретичні і практичні аспекти інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору. Уточнено теоретичну сутність поняття «інвестиційне забезпечення», оцінено стан та основні проблеми інноваційного забезпечення інноваційного розвитку підприємств. За результатами дослідження запропоновано шляхи активізації інноваційного забезпечення. Запропоновано використання альтернативних варіантів інвестування інновацій, удосконалення механізму державної підтримки інноваційно-інвестиційної діяльності.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних і практичних аспектів інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору.

Метою дослідження є розробка науково обґрунтованих пропозицій щодо покращення інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору.

Висновки. Отже, зростання рівня інвестиційного забезпечення підприємств аграрного сектору підвищить показники результатів їх діяльності, що створить передумови для формування власних джерел інвестування та залучення кредитних ресурсів. Нарощування темпів інвестиційного забезпечення підприємств потребує заходів щодо підвищення ефективності їх діяльності, удосконалення механізму державної підтримки інвестиційної діяльності та кредитного забезпечення, а також урізноманітнення альтернативних варіантів інвестування.

Ключові слова: аграрний сектор, інвестиційне забезпечення, інноваційний розвиток, інвестиції, інновації.

ИНВЕСТИЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ АГРАРНОГО СЕКТОРА

Чабан В.Г.

В статье исследованы теоретические и практические аспекты инвестиционного обеспечения инновационного развития предприятий аграрного сектора. Уточнено теоретическую сущность понятия «инвестиционное обеспечение», оценено состояние и основные проблемы инновационного обеспечения инновационного развития предприятий. По результатам исследования предложены пути активизации инновационного обеспечения. Предложено использование альтернативных вариантов инвестирования инноваций, совершенствование механизма государственной поддержки инновационно-инвестиционной деятельности.

Предметом исследования является совокупность теоретических и практических аспектов инвестиционного обеспечения инновационного развития предприятий аграрного сектора.

Целью исследования является разработка научно обоснованных предложений по улучшению инвестиционного обеспечения инновационного развития предприятий аграрного сектора.

Выводы. Таким образом, рост уровня инвестиционного обеспечения предприятий аграрного сектора повысит показатели результатов их деятельности, создаст предпосылки для формирования собственных источников инвестирования и привлечения кредитных ресурсов. Нарощивание темпов инвестиционного обеспечения предприятий требует мер по повышению эффективности их деятельности, совершенствование механизма государственной поддержки инвестиционной деятельности и кредитного обеспечения, а также разнообразие альтернативных вариантов инвестирования.

Ключевые слова: аграрный сектор, инвестиционное обеспечение, инновационное развитие, инвестиции, инновации.

INVESTMENT PROVISION OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF AGRARIAN SECTOR ENTERPRISES

Chaban V.H.

The article explores theoretical and practical aspects of investment support for innovative development of enterprises in the agricultural sector. The theoretical essence of the concept of «investment provision» is specified, the state and main problems of innovative provision of innovative development of enterprises are assessed. According to the results of the research, ways of activating innovation support are proposed. The use of alternative options for investing in innovations, improving the mechanism of state support for innovation and investment activities is proposed.

The subject of work is set the theoretical and practical aspects of investment support for innovative development of enterprises in the agrarian sector.

The aim of work is to develop scientifically grounded proposals for improving the investment support of innovative development of enterprises in the agrarian sector.

Conclusions. Growth the level of investment support for enterprises in the agrarian sector will increase the indicators of their activities, which will create the preconditions for the formation of their own sources of investment and attraction of credit resources. Increasing the rate of investment support of enterprises requires measures to

increase their efficiency, improve the mechanism of state support for investment activity and credit provision, as well as diversification of alternative investment options.

Key words: *agrarian sector, investment support, innovative development, investments, innovations.*

Класифікатор JEL: Q10

Постановка проблеми. Інвестиційна діяльність є важливим аспектом функціонування підприємств аграрного сектора. Інвестиції дозволяють упроваджувати нові технології, техніку, інноваційні форми організації праці та управління виробництвом. Інновації дають змогу підприємствам вийти з кризових ситуацій, забезпечити високу конкурентоспроможність продукції. Економічне зростання, результативність, якість, швидкість впровадження інновацій обумовлюється можливістю забезпечення підприємств аграрного сектору відповідними інвестиційними ресурсами. Більшість підприємств аграрного сектору на сьогодні потребують значних обсягів інвестицій. Але, незважаючи на сприятливі природно-кліматичні умови, значний потенціал природної родючості землі, подальший розвиток аграрного сектору та його інноваційної складової стримується недостатнім інвестиційним забезпеченням, зменшенням обсягів державної підтримки. З цієї причини виявлення можливих джерел інвестування інноваційного розвитку підприємств, їх вибір та оптимізація, носять не тільки теоретичний інтерес, а й мають практичне значення. Зважаючи на це дослідження є актуальним і спрямоване на вирішення важливих науково-практичних проблем інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору.

Ступінь дослідження проблеми. Вплив інвестиційного забезпечення на інноваційний розвиток вимагає аналізу та дослідження динаміки змін у структурі фінансування інноваційної діяльності підприємств. Незважаючи на значну кількість досліджень в даному напрямку питання інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору та визначення оптимального співвідношення власних та залучених джерел фінансування залишається відкритим.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних і практичних аспектів інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору.

Метою дослідження є розробка науково обґрунтованих пропозицій щодо покращення інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору.

Виходячи із мети дослідження визначено такі основні його **завдання**: уточнити теоретичну сутність інвестиційного забезпечення; оцінити стан та основні проблеми інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку підприємства; розробити пропозиції щодо активізації інвестиційного забезпечення.

Результати дослідження. Слід зазначити, що частина науковців розглядають інвестиційне забезпечення як систему заходів для концентрації та реалізації інвестицій і вибору методів управління у сфері інвестицій [1]. Інші науковці розглядають інвестиційне забезпечення як сукупність умов, ресурсів, заходів, необхідних для здійснення інвестиційного процесу [2]. На нашу думку, найбільш вдале визначення дає Кісіль М.І., на думку якого під інвестиційним забезпеченням слід розуміти не лише формування джерел фінансування інвестицій, а й сукупність різноманітних умов, ресурсів, економічних механізмів, важелів і заходів, необхідних для забезпечення нормального (заданого) перебігу інвестиційних процесів [3]. Слід зазначити, що трактування даного поняття знайшло відображення в економіці як на мезорівні, так і на макрорівні.

Формування системи інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору потребує втілення певних концептуальних положень, а саме: формування цілей та завдань; розвиток інвестиційної інфраструктури; формування нормативно-правової бази інноваційно-інвестиційної діяльності; державне регулювання інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку; мобілізації та ефективного використання інвестиційних ресурсів. Головною метою інвестиційного забезпечення підприємств аграрного сектору є створення або розвиток конкурентоспроможних підприємств на інноваційній основі. Структурними елементами інвестиційного забезпечення є ресурсне забезпечення (сукупність фінансових, матеріальних і нематеріальних, трудових, природних ресурсів, що відповідають потребі реалізації інноваційних програм, проектів) та інституційне забезпечення (нормативно-правова база, організаційна, інформаційна, мотиваційна, методична складові).

Інвестиційне забезпечення інноваційного розвитку необхідно розглядати у взаємозв'язку напрямів використання інвестицій та джерел їх фінансування. Для ефективного формування інвестиційного забезпечення необхідно визначити джерела та обсяги інвестиційних ресурсів, які можуть бути залучені підприємством; виділити пріоритетні напрямки та розробити ефективні методи використання інвестиційних ресурсів. Найбільш важливим джерелом інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку підприємств є їх власні кошти, а саме нерозподілений прибуток і амортизаційні відрахування. Для високорентабельних підприємств прибуток – потужне джерело залучення інвестицій. Але необхідно враховувати, що динаміка домінування власних коштів підприємств аграрного сектору в структурі джерел фінансування інвестицій ставить інноваційний розвиток підприємств в залежність від їх прибутковості. До того ж, власні кошти в першу чергу, використовуються для простого відтворення основного капіталу. Однак, для потреб інноваційного розвитку власних джерел інвестицій недостатньо. Обмеження власних коштів для фінансування інноваційних процесів обумовлює необхідність виявлення можливостей і умов мобілізації вільних зовнішніх ресурсів, оскільки без залучення значних обсягів додаткових інвестицій можливості технічного переоснащення, реконструкції та розширення виробництва, нарощування випуску конкурентоспроможної продукції стають нереальними. Обмеженість власних та бюджетних коштів зумовлює те, що залучення інвестиційних банківських кредитів є об'єктивною необхідністю для інноваційного розвитку підприємств. Однак, внаслідок

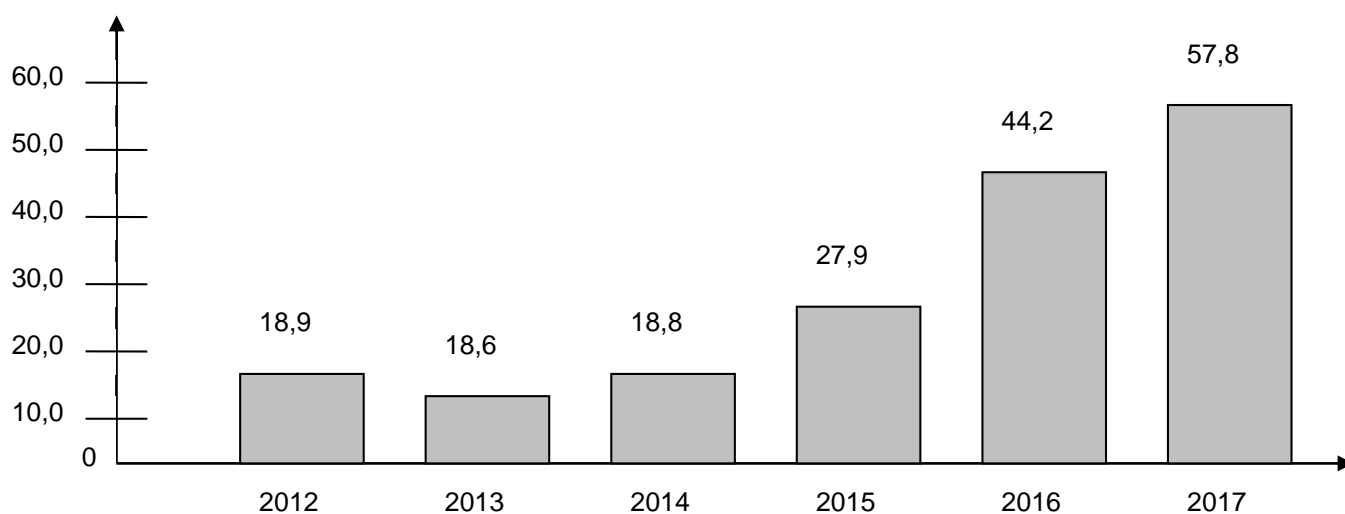
високих відсоткових ставок за банківськими кредитами, необхідний рівень отриманого прибутку є нереальним для більшості підприємств аграрного сектору. Вартість кредитів сягає до 30% річних, причому на період до одного року. В розвинутих країнах фермер кредитується на 5-7 років під 3-5% відсотків. Особливе місце в системі сільськогосподарського кредитування в європейських країнах займають кредити під заставу землі, тобто іпотечні кредити. Розмір іпотечних кредитів не перевищує 2/3 вартості нерухомості. Строк погашення в різних країнах – різний і становить від 5 до 40 років. В разі розробки чіткого та адекватного механізму купівлі-продажу земель сільськогосподарського призначення в Україні, земельні ділянки слід розглядати як потенційно достатню і ліквідну заставу, що дозволить отримати сільськогосподарським товаровиробникам середньо- та довгострокові банківські кредити, відчутно поліпшити свою матеріально-технічну базу, вийти на якісно новий рівень організації аграрного бізнесу. Тому, для забезпечення інноваційного розвитку підприємств необхідно як створення умов для залучення ними кредитних ресурсів на прийнятних умовах, так і відповідного державного фінансування інвестиційних проектів.

Для фінансування інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору необхідно залучати такі інструменти як лізинг, форвардні контракти, товарне кредитування, аграрні розписки, кошти інвесторів. Так, лізинг дає змогу підприємствам придбати необхідне устаткування на умовах поступової сплати коштів, зароблених, зокрема, на його експлуатації. На сьогодні важливо, щоб лізинг виконував свою інноваційну функцію, відкривав доступ до передової техніки і технології. Експерти вважають, що подальший розвиток лізингу пов'язаний з новими його напрямками, а саме, з новими технологіями та іншими об'єктами інтелектуальної власності. Особливо вигідними для лізингових операцій є патенти. Значний потенціал лізингу об'єктів інтелектуальної власності полягає в тому, що вартість таких об'єктів за період лізингу не тільки не зменшується, а може значно зрости [4; 5].

Поширена в країнах ЄС практика форвардних контрактів, коли агровиробникам пропонують заключити контракти на продаж майбутнього врожаю. В Україні форвардні закупівлі передані Аграрному фонду, який також виконує функції державного регулятора цінової політики в аграрному секторі. Форвардні закупівлі фінансуються в три етапи (50% фінансування – на стадії посівної компанії, 20% - при появі сходів культури). Решта – 30% - дофінансовується, коли йде збирання врожаю, здійснюються поставки товару та йде остаточний розрахунок з сільгоспвиробниками.

Аграрні розписки – перспективний фінансовий інструмент для дрібних виробників і новачків в аграрному бізнесі. Адже у них може взагалі не бути заставного майна та кредитної історії, а значить, на кредити від банків вони не можуть розраховувати. Аграрні розписки – це документ-обіцянка сільськогосподарського товаровиробника здійснити поставку врожаю після його збору в обмін на насіння, добрива та інші засоби виробництва. Даний інструмент в Україні потребує подальшого законодавчого врегулювання.

Зросли обсяги капіталовкладень у вітчизняне сільське господарство (рисунок). Приріст відбувся, перш за все, за рахунок внутрішніх джерел фінансування. Капітальні інвестиції в сільське господарство у 2016 р. склали 42,2 млрд.грн., що є рекордом за всю історію незалежності країни. Така тенденція пов'язана з тим, що інвестори позитивно оцінюють рівень прибутковості своїх вкладень у майбутньому. Також на динаміку інвестицій вплинули перспективи збільшення експорту вітчизняної продукції. За підсумками 2016 р. експорт української аграрної продукції зріс на 4,5% порівняно з 2015 р. і становив 15,5 млрд.дол. (42,5% всього експорту України). Експорт аграрної продукції України у 2015 р. становив 14,6 млрд.дол. (38,1%).

Обсяг капітальних інвестицій в сільське господарство України, млрд.грн.

Також у 2016 р. призупинився процес відтоку іноземного капіталу з аграрного сектора України, викликаний війною та іншими негативними чинниками. Оцінити обсяг іноземних інвестицій в аграрному секторі значно складніше. На сьогодні відсутня офіційна статистика притоку та відтоку іноземних інвестицій за

сферами та галузями економіки. Дані щодо іноземних інвестицій, які надаються накопиченим підсумком є малоінформативними і вони коригуються на курсові різниці. Іноземні інвестиції в сільське господарство спрямовувалися переважно на будівництво тваринницьких комплексів. У найближчій і середньостроковій перспективі основним джерелом надходження іноземного капіталу в аграрний сектор України будуть різні види іноземних кредитів. За цих умов вітчизняні сільськогосподарські виробники мають розраховувати в першу чергу на власні ресурси, державну підтримку та грантові, міжнародні програми технічної допомоги.

Аналіз джерел фінансування інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору демонструє значні особливості, які полягають в наступному: серед джерел переважає частка власних коштів підприємств; скоротилися централізовані джерела фінансування; слабо розвинуті альтернативні варіанти інвестування інновацій.

В той час, як здійснення інвестицій є справою підприємств, функція держави полягає у стимулюванні та підтримці інвестиційної діяльності. Державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється шляхом прямого та непрямого втручання. Пряме державне регулювання включає: прийняття законів та нормативно-правових актів, що регулюють інвестиційну діяльність; проведення державної експертизи інвестиційних програм та проектів; регулювання участі інвестора у приватизації власності; державна підтримка підприємств аграрного сектора; формування інвестиційної інфраструктури; визначення умов користування природними ресурсами. Непряме державне регулювання інвестиційної діяльності забезпечує: грошово-кредитна політика; бюджетно-податкова політика; амортизаційна політика; інноваційна політика; заохочення та регулювання іноземних інвестицій; регулювання фондового ринку; політика страхування [6].

В цілому інвестиційна політика держави повинна сприяти вирішенню таких питань, як: збільшення обсягів інвестиційних ресурсів за рахунок всіх джерел та їх ефективне використання; підвищення ролі і збільшення частки внутрішніх джерел інвестування; визначення пріоритетних напрямів та досягнення ефективного використання коштів; інвестиційне забезпечення структурної перебудови та інноваційного розвитку як окремих підприємств, так і економіки в цілому.

Розглядаючи інвестиції як вкладення з метою інноваційного розвитку підприємств необхідно відзначити, що керівники і власниками повинні враховувати направлення коштів, як з метою забезпечення отримання прибутку, так і розроблення, удосконалення, придбання нової техніки, технологій. Слід наголосити на існуванні певних відмінностей між підприємствами різних розмірів та організаційно-правових форм господарювання. Помітну роль у процесах створення, впровадження і поширення інновацій відіграють великі підприємства (агрохолдинги). Вони залучають фінансові ресурси, системно працюють над впровадженням нових технологій, забезпечують необхідний рівень горизонтальної і вертикальної інтеграції, інвестують у людський капітал та інфраструктуру сільських територій. Великі інтегровані компанії, агрохолдинги мають можливість залучати інвестиції через розміщення акцій на міжнародних фондових ринках.

Великі підприємства активно впроваджують IT-технології переважно в галузі рослинництва. Це перш за все супутниковий моніторинг полів, метеостанцій, агрохімічний аналіз ґрунтів, системи моніторингу техніки і контролю палива, системи ведення історії полів та управління земельним банком. В рамках побудови системи управління земельним банком агрохолдинг «Миронівський хлібопродукт» впровадив географічну інформаційну систему (ГІС), що значно прискорює процес обробки даних. Проект передбачає повну інтеграцію ГІС з обліковою системою 1-С в частині ведення обліку договорів оренди земельних ділянок і обліку полів. На сьогодні агрохолдинги в пошуку нових шляхів оптимізації собівартості продукції, контролю і прогнозованості бізнесу. Основна діяльність агрохолдингів зосереджена на вирощуванні зернових та олійних культур та в меншій мірі на виробництві м'ясо-молочної продукції. Проте є крім прикладів впровадження інноваційних технологій в тваринництві. Так, відкрита компанія «Ерідон» (Житомирська обл.) має роботизовану ферму. Ферма укомплектована сучасним стійловим обладнанням, в приміщенні автоматично підтримується мікроклімат. Доїння проводиться роботизованим обладнанням, що гарантує високу якість молока, здоров'я тварин та збільшення продуктивності до 35%. Фінансування проекту здійснюється за рахунок українських, німецьких і шведських інвестицій. На сьогодні в Україні нараховується більш як 20 роботизованих ферм.

Активно інвестують підприємства-виробники яєць та яєчних продуктів, в першу чергу в розширення та реконструкцію виробничих потужностей, а саме облаштування птахомісць, що оснащені сучасним обладнанням. На таких підприємствах спостерігається висока рентабельність виробництва, яка також зумовлена низькою собівартістю яєць. Адже Україна є однією із провідних країн – виробників зернових та насіння соняшнику, які є основними компонентами корму для птиці.

Щодо малих і середніх підприємств – то недостатність їх фінансових можливостей та низький рівень інвестиційного забезпечення мінімізує можливості для відтворення матеріально-технічної бази впровадження сучасних технологій у виробництво. Поряд із інвестиціями у сучасну техніку, обладнання та передові технології підприємства аграрного сектора потребують будівництва нових виробничих об'єктів. Дрібні виробники сільськогосподарської продукції, особливо плодоовочевої, не мають належних фінансових ресурсів для будівництва сучасних овоче- та фруктосховищ. Кошти, необхідні на будівництво, відновлення та розвиток різноманітних об'єктів інфраструктури – теплиць, зрошувальних систем, систем опалення.

Інтенсивний шлях розвитку, вкладання коштів в техніку та технології викликає необхідність інвестування у людський капітал. На сьогодні в аграрному секторі не вистачає кваліфікованих спеціалістів, які спроможні розробляти нові технологічні продукти, впроваджувати їх у виробництво. Досвід підготовки менеджерів у

великих компаніях засвідчив, що професійні навички можна формувати тільки на базі реальних проектів. Пріоритетним напрямком інвестиційного забезпечення, переважно великих підприємств, стає створення належних умов для формування якісного людського капіталу.

Висновок. Отже, зростання рівня інвестиційного забезпечення підприємств аграрного сектору підвищить показники результатів їх діяльності, що створить передумови для формування власних джерел інвестування та залучення кредитних ресурсів. Нарощування темпів інвестиційного забезпечення підприємств потребує заходів щодо підвищення ефективності їх діяльності, удосконалення механізму державної підтримки інвестиційної діяльності та кредитного забезпечення, а також урізноманітнення альтернативних варіантів інвестування.

Список використаних джерел

1. Шевцова Я.А. *Інвестиційне забезпечення діяльності підприємств: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук* / Я.А.Шевцова. - Луганськ, 2003. -20 с.
2. Капітанець Ю.О. *Інвестиційне забезпечення фермерських господарств* / Ю.О.Капітанець // *Інноваційна економіка*. - №5. – 2010. – с.141-144.
3. Кісіль М.І. *Інвестиційне забезпечення розвитку аграрного виробництва та сільських територій* / М.І.Кісіль // *Менеджмент: Збір.наук.праць*. – К., 2009. - №11. – 225 с.
4. Чабан В.Г. *Інноваційний лізинг у сільському господарстві* / В.Г.Чабан // *Вісник ХНАУ: [Зб.наук.пр.] / [Ред.кол.: В.П.Март'янов (голов.ред.) та ін..]*. – Харків, 2006. - №3. – с.290-294.
5. Чабан В.Г. *Лізинг в АПК як інструмент запровадження інновацій* / В.Г.Чабан // *Економіка АПК*. – 2006. - №3. – с.34-39.
6. Гуторов О.І., Калашніков А.О. *Теоретичні засади інвестиційного забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств: Лекція* / О.І.Гуторов, А.О.Калашніков / *Харківський національний аграрний університет імені В.В.Докучаєва*. – Х.: ХНАУ, - 2014. – 43 с.

References

1. Shevtsova Ya.A. *Investytsiine zabezpechennia diialnosti pidpriemstv: Avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovoho stupenia kandydata ekonomichnykh nauk*. - Luhansk, 2003. - 20 s.
2. Kapitanets Yu.O. *Investytsiine zabezpechennia fermerskykh hospodarstv // Innovatsiina ekonomika*. - №5. – 2010. – s.141-144.
3. Kisil M.I. *Investytsiine zabezpechennia rozvytku ahrarnoho vyrobnytstva ta silskykh terytorii // Menedzhment: Zbir.nauk.prats*. – K., 2009. - №11. – 225 s.
4. Chaban V.H. *Innovatsiinyi lizynh u silskomu hospodarstvi // Visnyk KhNAU: [Zb.nauk.pr.] / [Red.kol.: V.P.Martianov (holov.red.) ta in..]*. – Kharkiv, 2006. - №3. – s.290-294.
5. Chaban V.H. *Lizynh v APK yak instrument zaprovadzhennia innovatsii // Ekonomika APK*. – 2006. - №3. – s.34-39.
6. Hutorov O.I., Kalashnikov A.O. *Teoretychni zasady investytsiinoho zabezpechennia rozvytu silskohospodarskykh pidpriemstv: Lektsiia // Kharkivskiy natsionalnyi ahrarnyi universytet imeni V.V.Dokuchaieva*. – Kh.: KhNAU, - 2014. – 43 s.

Дані про автора

Чабан Віталій Григорович, професор кафедри економіки і менеджменту агробізнесу, кандидат економічних наук,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, проспект Перемоги 54-А.
e-mail: pokeragro3@gmail.com

Данные об авторе

Чабан Виталий Григорьевич, профессор кафедры экономики и менеджмента агробизнеса, кандидат экономических наук,
Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетмана
г. Киев, проспект Победы 54-А.
e-mail: pokeragro3@gmail.com

Data on the author

Vitaly Chaban, Professor of the Department of Economics and Management of Agribusiness, PhD in Economics, Kyiv National Economic University named after Vadim Getman
Kiev, 54-A Pobedy Avenue.
e-mail: pokeragro3@gmail.com